

وضعیت اقتصادی و حقوق بشر در سیستان و بلوچستان

عبدالستار دوشوکی

در نمودار آماری و توسعه ساختارهای زیربنایی مناطق مختلف کشور گزیده‌ی شاخص‌ها و نماگرهای اقتصادی استان سیستان و بلوچستان که بیش از سه میلیون نفر جمعیت دارد، همواره در انتهای جدول قرار دارند. این شکاف عمیق متغیرها و شاخص‌های عدم توسعه انسانی و اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با استانداردهای کشوری نه تنها بیانگر تمرکزگرایی و عدم تعادل شدید در توسعه متوازن ملی می باشد بلکه مبین سیاست‌های تبعیض آمیز اقتصادی است تا این استان محروم را بنا به دلایل امنیتی و سیاسی و حتی مذهبی همچنان بصورت مدیریت شده و عامدانه عقب مانده نگه دارند. زیرا برخی از مقامات تصمیم گیرنده کشوری صحبت از ارجحیت و اولویت اعتلاء معرفت دینی و ارزشهای فرهنگی و ویژگی های هویتی استان و تقویت همگرایی قومی و ملی بر توسعه اقتصادی می کنند. این در حالی است که پهناورترین استان کشور، با دارا بودن بیش از ۱۱ درصد وسعت خاکی و چهار درصد جمعیت کل کشور و سرشار بودن از منابع عظیم معدنی، کشاورزی و صنایع دریایی و شیلاتی و حتی تنها بندر اقیانوسی کشور، سهمی کمتر از یک درصد تولید ناخالص ملی دارد. تا بدانجا که برخی از مسئولین نیز از وجود این پرده تاریک تبعیض تحت عنوانی نظیر "ابر ضخیم محرومیت" اظهار شرمساری می کنند. وانگهی پیش نیاز برنامه ریزی عادلانه توسعه اقتصادی باید بر مبنای شناخت نابرابری های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی نواحی مختلف کشور باشد. با گذشت قریب به ۳۷ سال بعد از انقلاب، استان سیستان و بلوچستان همچنان در قعر جدول شاخص های توسعه یافتگی قرار دارد، اتفاقی که اتفاقی نیست. این در حالی است که طبق سند چشم انداز بیست ساله کشور قرار بود سیستان و بلوچستان رتبه نخست توسعه یافتگی را داشته باشد.

توسعه انسانی

یکی از مهمترین شاخص های معرفت توسعه انسانی و اجتماعی و نیز توسعه پایدار، و در نهایت بهبود اوضاع اقتصادی، میزان با سوادی است. بنا به گزارش مستند پایگاه اطلاع رسانی فرهنگ نگار و بر اساس آمار موجود از نظر شاخص های آموزشی بویژه میانگین سرانه آموزشی استان سیستان و بلوچستان در پایین ترین رده کشور قرار دارد؛ و اینکه عجیب ترین بخش این محرومیت ها، وضعیت اسفبار سرانه پایین آموزشی در شهرستان ویژه چابهار به عنوان محور و نگین توسعه شرق کشور است. فرهنگ نگار می افزاید هیچ کس نمی تواند باور کند که شهرستان ویژه چابهار با توجه به جایگاه ویژه و راهبردی اش در حوزه های مختلف بویژه نقش تاثیرگذاری اقتصادی آن، از نظر شاخص های توسعه ای بویژه آموزشی در پایین ترین رتبه شهرستان های کشور قرار دارد تا جایی که این شهرستان در محروم ترین استان کشور و در بین ۱۹ شهرستان نیز متاسفانه نیز در رتبه های آخر قرار دارد؛ و اینکه اگر برای ارتقای سرانه آموزشی چابهار بخواهیم بر اساس بودجه های سالانه همانند گذشته اقدام کنیم برای رسیدن به میانگین سرانه استان و نه کشور بایستی حدود ۶۰ سال انتظار را تحمل کرد. فرهنگ نگار با استناد به گزارش یونسکو می نویسد دانش آموزان چابهار دومین ضریب هوشی را در سطح دنیا دارند²، اما متاسفانه این دانش آموزان در حاشیه سواحل مکران از کمترین امکانات آموزشی برخوردارند و محرومیت تنها واژه آشنا در این دیار است. حق کودک به آموزش در منابع بین المللی متعددی همچون اعلامیه جهانی منشور بین المللی حقوق بشر، میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کنوانسیون حقوق کودک پیش بینی شده است.

بر اساس داده های موجود در سایت ویکیپدیا نرخ باسوادی در سیستان و بلوچستان ۷۹ درصد می باشد که ۷ درصد پایینتر از میانگین کشوریست.³ در سال ۹۴، حدود ۲۰۰ هزار کودک و نوجوان در استان سیستان و بلوچستان از تحصیل بازمانده اند و تنها ۵۰ درصد ورودی های مدارس در کسب مدرک دیپلم موفق می شوند، همچنین یک سوم کلاس های مدرسه ها غیراستاندارد میباشد. مضافا آن عده محدودی که از دانشگاه فارغ التحصیل می شوند، با پرده ضخیم تبعیض در استخدام و اشتغال زایی روبرو می شوند. در نتیجه نرخ بیکاری بلوچ ها در استان جزو محدود شاخص هایی است که در صدر جدول قرار دارد. بر اساس گزارش خبرانلاین و به نقل از نماینده مجلس بیش از هفتاد درصد از مردم استان در زیر خط فقر زندگی می کنند. بر اساس داده های آماری منتشر شده توسط خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا) سیستان و بلوچستان کمترین نرخ مشارکت اقتصادی را در کشور دارد. ایرنا گزارش می دهد که نرخ واقعی بیکاری در

سیستان و بلوچستان ۳۵ تا ۴۰ درصد دور از ذهن نیست. واقعیت این است که نرخ بیکاری در بین بومی های بلوچ و اهل سنت بسیار بیشتر از ۵۰ درصد می باشد^۴.

در نتیجه شاخص هایی نظیر نرخ مشارکت اقتصادی، نرخ بیکاری، نرخ با سواد، امید به زندگی در سیستان و بلوچستان معلول علی هستند که ریشه در نگاه امنیتی و یا بعبارتی "نگاه به غیرخودی" دارد. اگر نگاهی به بودجه های اختصاص داده شده به بلوچستان در طی ۳۷ سال اخیر بیندازیم، عمق فاجعه فقر مطلق و علل عقب ماندگی بلوچستان را درک خواهیم کرد. بودجه امنیتی و نظامی استان چه از نظر تعداد نفوس در استان و یا نسبت به در صد کل جمعیت و یا وسعت استان در مقیاس با میانگین کشور، همواره بیشترین رقم را به خود جلب کرده است.^۵

در حالیکه بلوچستان کمترین و یا به عبارتی پایین ترین بودجه عمران و آبادانی را در بین تمامی استان های کشور چه از نظر مقدار حقیقی و یا درصد بودجه اختصاصی و چه از نظر نسبت در صد جمعیت در مقایسه با بقیه استان های کشور، دارا می باشد. بودجه عمرانی و آبادانی بلوچستان همواره کمتر از یکهزارم کل بودجه کشور بوده و است. وانگهی بیش از نیمی از بودجه عمرانی بلوچستان صرف پروژه های امنیتی و نظامی می شود. علیرغم صرف صدها میلیارد تومان برای احداث پادگانهای مختلف نظامی و قرارگاه های متعدد سپاه پاسداران در استان، هنوز هم بسیاری از دانش آموزان بلوچ در مدارس کپری تحصیل می کنند. البته باید اذعان کرد که اینان جزو دانش آموزان خوشبخت هستند چون حداقل کپر و معلم دارند.

قابلیت های بالقوه اقتصادی استان

استان سیستان و بلوچستان با قرار داشتن بر روی کمربند فلزی و معدنی جهان که از یوگسلاوی تا پاکستان ادامه دارد دارای ذخایر غنی از فلزات و کانسارهای معدنی از قبیل کرومیت، مس، منگنز، سرب و روی، قلع، تنگستن و همچنین عناصر و کانسارهای غیرفلزی نظیر تالک، منیزیت، گل سفید و سنگهای ساختمانی و تزئینی بویژه گرانیت می باشد. اخیرا نیز اقدامات اکتشافی از سوی سازمان زمین شناسی حاکی از وجود حداقل ده میلیون تن طلا در منطقه میرجاوه است.^۶ در دی ماه سال ۱۳۹۱ نیز خیر کشف منابع عظیم هیدرات های گازی توسط متخصصین ایرانی در سواحل بلوچستان (سواحل مکران) منتشر شد.^۷ مجری طرح اکتشاف در مورد اهمیت کشف تاکید کرد که حجم این گازها به میزان تمام ذخایر متعارف نفت و گاز ایران است.

از نظر صنعتی نیز صنعت این استان از جمله بخشهایی است که می تواند در صورت مهیا شدن شرایط زیربنائی، تجهیز نیروی انسانی و ساختارهای لازمه، نه تنها در صنایع دریایی و شیلاتی بلکه در صنایع تولیدی نیز سهم بسزایی در پیشرفت استان داشته باشد. بعنوان نمونه کارخانه بافت بلوچ شهرستان ایرانشهر با ۲۵۰۰ کارگر که در ردیف بزرگترین واحدهای نساجی کشور قرار داشت و بعنوان یک واحد عظیم تولیدی در رژیم گذشته پایه گذاری شده بود، اینک با کمتر از ۲۰۰ کارگر به نیمه مخروبه ای تبدیل شده است. حتی صنایع دستی و سنتی بلوچستان نظیر سوزن دوزی، سکه دوزی، سفال سازی، گلیم بافی، خورجین بافی، جواهر سازی، حصیر بافی، خراطی، قالیچه و پلاس بافی نیز یا از بین رفته اند و یا برخی از آنها نفس آخر را می کشند.

از منظر کشاورزی نیز در استان سیستان و بلوچستان حدود نیم میلیون هکتار اراضی قابل کشت (آبی، دیم، آیش) وجود دارد که به کشت محصولات زراعی و باغی اختصاص دارند. اما متاسفانه به دلیل سوءمدیریت و عدم حمایت دولت و بی کفایتی در مدیریت آب، بخش های قابل توجه ای از این اراضی مستعد به زمین لم یزرع تبدیل شده اند. بعنوان مثال زمانی نه چندان دور سیستان به برکت هامون یعنی سومین دریاچه بزرگ ایران پس از دریاچه خزر و دریاچه ارومیه، انبار غله ایران محسوب می شد؛ اما امروز يك بستر خشك و تفتیده است. خرماي مرغوب و شیرین بلوچستان به دلیل عدم وجود امکانات مورد نیاز برای بسته بندی، فرآوری، براندسازی و صادرات تحت عنوان خرماي مضافتی بم صادر می شود.

تأثیر اقتصاد بر روی مولفه حقوق بشر در استان

با توجه به اینکه تعداد کل دانش آموزان دبستانی در استان مجموعاً حدود ۵۵۰ هزار می باشد، محرومیت ۲۰۰ هزار کودک و نوجوان از تحصیل در استان فقری مثل بلوچستان، نه تنها عمق فاجعه است، بلکه از منظر حقوق بشری نقض بدیهی ترین حقوق کودک نیز می باشد. فقر و بیعدالتی در هر جامعه ای و در هر کجای دنیا می تواند بستر مناسبی برای رشد آسیب های اجتماعی و پیدایش ناهنجاری های متعدد باشد. در استان سیستان و بلوچستان علاوه بر تبعیض و فقر اقتصادی، عوامل سیاسی و مذهبی نیز در رشد نارضایتی های جامعه موثر هستند. به همین دلیل در طی بیش از سه دهه اخیر و بخصوص در ده سال گذشته این اصطکاک و تنش های منبعث از تهیدستی و ناروایی مدیریتی باعث رشد نارضایتی سیاسی و اعتراضات مردمی گشته است. برای فرونشاندن اعتراضات و سرکوب خواسته های مردم، جمهوری اسلامی ناچاراً به ابزارهای امنیتی و نظامی و اعدام روی آورده است. تعداد اعدام ها در مقایسه با میزان نسبی جمعیت در استان سیستان و بلوچستان بسیار بالا است. سیاست های امنیتی نظام باعث بوجود آمدن گروه های مسلح مخالف در استان شده است که به نوبه خود جو را بیشتر امنیتی نموده. این سیکل معیوب خشونت و اعدام نه تنها باعث ریزش اعتماد بین مردم و نظام شده است، بلکه موجب نقض هر چه بیشتر حقوق بشر در سیستان و بلوچستان نیز گشته است.

پی نوشت

¹ بندرچابهار در اقیانوس هند منتهی می شود

² <http://www.farhangnegar.ir/news/9996>

³ <http://www.payvand.com/news/08/may/1173.html>

⁴ [/http://www7.irna.ir/fa/News/81472220](http://www7.irna.ir/fa/News/81472220)

⁵ <http://www.tabnak.ir/fa/mobile/news/514426/%D8%B1%D8%AA%D8%A8%D9%87-31-%D8%B3%DB%8C%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%A8%D9%84%D9%88%DA%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D9%88%D8%B3%D8%B9%D9%87%E2%80%8C%DB%8C%D8%A7%D9%81%D8%AA%DA%AF%DB%8C>

⁶ <http://www.iribnews.ir/fa/news/988212/%DA%A9%D9%88%D9%87-%D8%B7%D9%84%D8%A7-%D8%AF%D8%B1-%D8%B3%D9%8A%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%A8%D9%84%D9%88%DA%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86>

⁷ <http://www.shana.ir/fa/newsagency/pdf/189712/%D8%A7%D8%AD%D8%AA%D9%85%D8%A7%D9%84-%DA%A9%D8%B4%D9%81-%D8%B0%D8%AE%D8%A7%DB%8C%D8%B1-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D9%87%DB%8C%D8%AF%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%DA%AF%D8%A7%D8%B2%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AC%D9%86%D9%88%D8%A8-%D8%B4%D8%B1%D9%82-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1>

